Originalni naučni rad
UDK:316.624.37.091.3.053.6
DOI:10.7251/ZND2601121G

FUNKCIONALNA FINANSIJSKA NEPISMENOST KAO FAKTOR RIZIKA ZA RAZVOJ SOCIJALNO NEPRILAGOĐENOG PONAŠANJA KOD ADOLESCENATA

***Prof. dr Miloš Grujić*[34]**
Univerzitet za poslovne studije, Banja Luka - Fakultet za poslovne i finansijske studije

Sažetak: *Predmet ovog istraživanja je analiza nivoa finansijske pismenosti srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini u kontekstu prevencije socijalno neprilagođenog ponašanja. Osnovni cilj rada ogleda se u ispitivanju sposobnosti adolescenata da primijene ekonomska znanja na stvarne životne situacije poput inflacije, štednje i upravljanja dugom. Istraživanje je sprovedeno primjenom anketnog upitnika na uzorku od 575 ispitanika uzrasta od 14 do 19 godina u BiH. Rezultati pokazuju da ispitanici posjeduju visok stepen teoretskog znanja o definicijama budžeta i troškovima kredita. Nasuprot tome, uočen je nizak nivo razumijevanja realne vrijednosti novca i rizika koje nosi tržište kapitala. Posebno zabrinjava podatak da adolescenti normalizuju sportsko klađenje i ne prepoznaju ga kao najrizičniji oblik pokušaja zarade. Analiza potvrđuje da porodica predstavlja jedini efikasan kanal finansijske socijalizacije dok društvene mreže preuzimaju ulogu primarnog ali nepouzdanog izvora informacija. Dobijeni nalazi ukazuju na direktnu povezanost između niskog nivoa funkcionalne pismenosti i sklonosti ka rizičnim obrascima ponašanja. Rad nudi konkretne preporuke za reformu obrazovnog sistema kroz uvođenje praktične finansijske edukacije radi zaštite mladih od ekonomskih i socijalnih devijacija.*

Ključne riječi: *finansijska pismenost, faktori rizika, finansijska socijalizacija, cijena duga, kamatni rizik, upravljanje investicionim rizikom, tržište kapitala*

Uvod

Digitalizacija finansija teče brže od školskih programa, ostavljajući adolescente u rascjepu između upotrebe kompleksnih digitalnih alata i nerazumijevanja pratećih rizika. Finansijska pismenost u 21. vijeku nije samo tehnička vještina, već ključna kompetencija za prepoznavanje manipulativnih obrazaca. U specifičnim okolnostima tržišta BiH (Grujić i Šikman, 2020), ekonomska edukacija postaje neodvojiv dio prevencije socijalno neprilagođenog ponašanja, jer neznanje direktno hrani tržište igara na sreću.

Problem istraživanja leži u raskoraku između rane finansijske osamostaljenosti mladih (online kupovina, klađenje) i oskudnog znanja o mehanizmima novca. Predmet istraživanja je nivo finansijske pismenosti srednjoškolaca (14-19 godina), sa fokusom na prepoznavanje rizika.

Problem istraživanja leži u raskoraku između rane finansijske osamostaljenosti mladih (kroz digitalne novčanike, online kupovinu i klađenje) i njihovog oskudnog znanja o mehanizmima novca. Srednjoškolci donose odluke koje imaju elemente ekonomskog rizika, a da pritom ne razumiju osnovne koncepte poput realne vrijednosti novca ili cijene duga. Taj nedostatak znanja stvara pogodno tlo za razvoj socijalno neprilagođenog ponašanja, prvenstveno kroz patološko kockanje i izloženost finansijskim prevarama. Predmet istraživanja je nivo finansijske pismenosti srednjoškolaca uzrasta od 14 do 19 godina, sa posebnim fokusom na njihovu sposobnost prepoznavanja finansijskih rizika u svakodnevnom životu.

[34] milos.grujic@univerzitetps.com

Naučni cilj je klasifikovati nivo znanja o ekonomskim pojmovima i utvrditi njegovu povezanost sa socio-demografskim karakteristikama. Društveni cilj je ukazati na potrebu za sistemskom edukacijom radi smanjenja maloljetničkog prestupništva (klađenje, dugovanja). Rad traži odgovore na pitanja:

- **P1:** Koliko su srednjoškolci sposobni da primijene matematičko znanje o kamatama i procentima na realne životne situacije (npr. uzimanje kredita ili štednja)?
- **P2:** Postoji li statistički značajna razlika u nivou finansijske pismenosti između učenika gimnazija i učenika srednjih stručnih škola?
- **P3:** U kojoj mjeri mladi prepoznaju igre na sreću kao finansijski rizik, a u kojoj kao legitiman način ostvarivanja prihoda?
- **P4:** Koliki je uticaj neformalnih izvora informisanja (društvene mreže) na formiranje finansijskih stavova kod adolescenata?

U vezi sa navedenim, postavljene su istraživačke hipoteze:

Glavna hipoteza (H_0): Većina srednjoškolaca posjeduje nizak nivo funkcionalne finansijske pismenosti, naročito u segmentu razumijevanja realne vrijednosti novca (inflacija) i cijene zaduživanja (kamata).

Pomoćna hipoteza (H_1): Postoji direktna korelacija između niskog nivoa finansijskog znanja i sklonosti ka igrama na sreću kao načinu ostvarivanja brze zarade.

Pomoćna hipoteza (H_2): Srednjoškolci koji imaju bolji uspjeh u školi i čiji roditelji otvoreno razgovaraju o kućnom budžetu pokazuju veći stepen razumijevanja rizika pri finansijskom odlučivanju.

Pregled literature

Savremena istraživanja definišu finansijsku pismenost kao ključni faktor opšteg blagostanja, koji omogućava pojedincu ispunjavanje tekućih obaveza i sigurnost u pogledu budućnosti (CFPB, 2017). Edukacija direktno smanjuje ranjivost na kognitivne pristrasnosti i poboljšava planiranje budžeta (Kaiser i sar., 2022). Finansijska pismenost predstavlja kombinaciju svijesti, znanja i stavova neophodnih za donošenje ispravnih odluka (Rodriguez-Correa i sar., 2025).

Istraživanja ukazuju na zabrinjavajuće nizak nivo pismenosti širom svijeta, pri čemu svega jedna trećina stanovništva razumije osnovne koncepte (Lusardi i Mitchell, 2011). Zemlje u tranziciji su posebno ranjive; podaci za Balkan pokazuju da je procenat tačnih odgovora na osnovna pitanja o inflaciji i riziku izrazito nizak: u Srbiji 22,54%, a u Hrvatskoj svega 19,08% (Anghel & Pochea, 2025). Specifičnosti tržišta BiH, obilježenog rizikom od nesolventnosti i kompleksnom strukturom kapitala, zahtijevaju od mladih visok nivo finansijske pronicljivosti (Poljašević i Grujić, 2020; Grujić i Poljašević, 2023).Nizak nivo znanja o dugu (debt literacy) direktno je povezan sa višim troškovima pozajmljivanja, većim naknadama i težim teretom dugovanja (Lusardi i Tufano, 2015). Pismeniji pojedinci ne samo da lakše identifikuju povoljne kamatne stope, već pokazuju i veću sklonost ka štednji. Podaci OECD-a (2020) ukazuju na nisku finansijsku otpornost, gdje trećina odraslih ne bi mogla pokriti troškove života duže od jedne sedmice u slučaju gubitka prihoda. U tom kontekstu, finansijska edukacija nije samo ekonomski program, već osnovni stub društvene stabilnosti koji smanjuje finansijsku anksioznost i rizik od siromaštva.

U literaturi se jasno ističe da nivo znanja direktno oblikuje finansijsko ponašanje (Potrich et al., 2015). Osobe sa višim nivoom znanja češće planiraju penziju, kontrolišu troškove i odgovornije koriste kreditne kartice (Gathergood, 2012; Grohmann, 2018). Za istraživanje devijacija kod mladih, najvažniji je zaključak da finansijska pismenost povećava toleranciju prema riziku na racionalan način (Huston, 2010). Umjesto bježanja od rizika ili ulaska u nepoznato područje, pismen pojedinac modifikuje svoje strategije u skladu sa ekonomskim uslovima (Remund, 2010). Nedostatak ovih

vještina kod adolescenata stvara prostor za socijalno neprilagođena ponašanja, jer neznanje maskira stvarne opasnosti od brzih zarada i netransparentnih dugovanja.

Metodologija istraživanja

Istraživanje je zasnovano na kvantitativnom pristupu i sprovedeno je u dvije faze tokom januara 2026. godine. Prva faza obuhvatila je sistematičnu analizu literature iz relevantnih naučnih baza (Web of Science i Scopus), dok je druga faza podrazumijevala primarno istraživanje putem presječnog (cross-sectional) anketnog ispitivanja. Ovakav pristup omogućio je poređenje teorijskih postavki sa empirijskim podacima prikupljenim neposredno sa terena.

Primarno istraživanje realizovano je na uzorku od 575 srednjoškolaca (14-19 godina) iz Bosne i Hercegovine, čija struktura prati nacionalne trendove u pogledu tipa škole i demografske distribucije. Podaci su prikupljeni putem digitalno distribuiranog upitnika (19 pitanja) koji je obuhvatio socio-demografske karakteristike, samoprocjenu znanja i objektivni test finansijske pismenosti. Pouzdanost mjernog instrumenta potvrđena je visokom vrijednošću Cronbachovog alfa koeficijenta od 0,86.

Statistička obrada podataka izvršena je u softverskom paketu SPSS, uz primjenu deskriptivne i inferencijalne statistike. Za testiranje postavljenih hipoteza korišteni su t-testovi za nezavisne uzorke i ANOVA test (analiza varijanse) radi utvrđivanja razlika u nivou pismenosti s obzirom na pol, tip škole i školski uspjeh. Veza između nivoa znanja i sklonosti ka rizičnim ponašanjima, poput igara na sreću, ispitana je korelacionom analizom.

Rezultati

Demografski profil i obrazovni put Istraživanje je obuhvatilo 575 ispitanika, sa gotovo uravnoteženom polnom strukturom (52% ženskog i 48% muškog pola). Starosna distribucija pokazuje da su najzastupljeniji učenici trećih i četvrtih razreda srednjih škola (uzrast 16 i 17 godina), koji zajedno čine 63% uzorka. Što se tiče obrazovnog usmjerenja, većina ispitanika (63%) pohađa srednje stručne škole, a gimnazijalci i učenici zanatskih škola se zastupljeni u skladu sa opštim demografskim trendovima u Bosni i Hercegovini. Dominantna većina ispitanika (85,04%) dolazi iz gradskih sredina, što implicira lakšu dostupnost finansijskih institucija, ali i mjesta za sportsko klađenje.

Posebno su zabrinjavajući podaci o finansijskoj socijalizaciji unutar porodice. Iako više od polovine ispitanika (50,61%) raspolaže mjesečnim iznosom većim od 100 KM, čak 72,17% njih navodi da sa roditeljima rijetko razgovara o troškovima, cijenama i štednji. Ovaj podatak ukazuje na postojanje vakuma u kojem mladi raspolažu značajnim sredstvima bez adekvatnog mentorskog nadzora.

Kada je riječ o izvorima informisanja o novcu, rezultati pokazuju potpunu marginalizaciju roditelja kao samostalnog faktora (svega 1,39%). Dominantnu ulogu preuzimaju društvene mreže (TikTok, YouTube, Instagram) u kombinaciji sa vršnjacima (43,30%). Ovakva struktura izvora informacija, gdje se finansijski stavovi formiraju putem neregulisanih digitalnih kanala, predstavlja značajan faktor rizika za razvoj socijalno neprilagođenog ponašanja, jer su adolescenti direktno izloženi nerealnim prikazima brze zarade i potrošačkom pritisku. Činjenica da djeca imaju novac (50% preko 100 KM), a ne pričaju o njemu kod kuće (72% rijetko), otvara ogroman prostor za ulazak u zone rizika (klađenje, online prevare).

Razumijevanje nominalne vrijednosti novca i kamate

Rezultati testiranja pokazuju da je tačan odgovor na pitanje o obračunu bazične kamate (2% na ulog od 100 KM) dalo 46% ispitanika (265 učenika). Podatak da 54% srednjoškolaca ne vlada osnovnim obračunom na okrugli iznos ukazuje na deficit funkcionalne pismenosti u segmentu

bankarskih usluga. Analiza prema polnoj strukturi otkriva statistički značajnu razliku; ispitanice su ostvarile 53% tačnih odgovora unutar svoje grupe, dok je kod muškog dijela uzorka taj procenat niži i iznosi 38%. Ovakva distribucija rezultata sugeriše viši stepen finansijske pažnje kod adolescentkinja u posmatranom uzrastu.

Vrsta škole koju ispitanici pohađaju ne predstavlja presudan faktor u nivou postignutog znanja, što je netipičan nalaz. Iako se očekivala dominacija gimnazijalaca, oni su ostvarili 44% tačnih odgovora, što je približno rezultatu učenika srednjih stručnih škola (46%) i zanatskih smjerova (47%). Ovakva ujednačenost rezultata, bez obzira na nastavni plan i program, ukazuje na to da formalno obrazovanje ne nudi diferenciranu prednost u sticanju praktičnih finansijskih vještina. U pogledu školskog uspjeha, učenici sa odličnim uspjehom dominiraju u apsolutnim brojevima tačnih odgovora (40%), ali učestalost netačnih opcija poput „100 KM“ ili „120 KM“ u ovoj grupi potvrđuje da visoke ocjene u obrazovnom sistemu nisu ekvivalent funkcionalnoj pismenosti.

Najznačajnija korelacija uočena je u domenu porodične socijalizacije. Od ukupnog broja onih koji su dali tačan odgovor, njih 151 (99,3%) dolazi iz porodica u kojima je dijalog o troškovima i štednji redovna praksa. Nasuprot tome, kod ispitanika koji o novcu razgovaraju „rijetko“, odgovori su neravnomjerno raspoređeni, dok opcija „ne znam“ dominira kod učenika koji se primarno informišu putem društvenih mreža.

Kvantitativna analiza netačnih odgovora otkriva dublje nerazumijevanje ekonomskih procesa. Grupa od 114 učenika (20%) koja smatra da kamata ne mijenja nominalni iznos na računu, pokazuje odsustvo elementarnog poznavanja bankarskog sistema. S druge strane, izbor opcije „120 KM“ kod 18% uzorka sugeriše greške u decimalnom računu ili nerealna očekivanja o prinosima, što ovu grupu čini ranjivom na spekulativne ponude koje obećavaju nesrazmjerno visoku zaradu. Konačno, 16% ispitanika koji priznaju potpuno nepoznavanje materije, posebno u stručnim školama, potvrđuje sistemski propust u pripremi mladih za samostalno učešće na tržištu kapitala.

Razumijevanje inflacije i realne vrijednosti novca

Drugo testno pitanje glasilo je: „Zamisli da na štednom računu imaš 100 KM, a kamata je 1% godišnje. Inflacija u toj godini iznosi 3%. Šta ćeš moći kupiti od tog novca nakon godinu dana?“. Tačan odgovor („manje nego danas“) dalo je manje od polovine ispitanika, tačnije 49,4% (284 učenika). Rezultati pokazuju da 35,8% ispitanika ne prepoznaje uticaj inflacije na kupovnu moć, vjerujući da će uz kamatnu stopu od 1% i inflaciju od 3% moći kupiti više nego danas. Ovi podaci ukazuju na prisustvo nominalne iluzije, gdje se fokus stavlja isključivo na porast nominalnog iznosa na računu, zanemarujući realni pad vrijednosti novca. Ovakav nivo nerazumijevanja korelira sa većom izloženošću spekulativnim finansijskim ponudama koje obećavaju profit bez jasne ekonomske osnove.

Analiza prema polu potvrđuje konzistentnost prethodnih nalaza; unutar ženske populacije 55,8% ispitanica je odgovorilo tačno, dok je kod muškaraca taj procenat iznosio 42,4%. U pogledu obrazovnog usmjerenja, gimnazijalci i učenici srednjih stručnih škola pokazuju identičan nivo razumijevanja (oko 50% tačnih odgovora), što ukazuje na to da tip srednje škole nije diferencijator u razumijevanju inflatornih kretanja.

Odgovori ponovo potvrđuju da je porodična socijalizacija presudan faktor finansijske pismenosti. Od 152 ispitanika koji u porodici redovno razgovaraju o ekonomskim temama, njih 151 (99,3%) dalo je tačan odgovor. Nasuprot tome, u grupi koja o novcu razgovara „rijetko“, većina (202 učenika) smatra da će moći kupiti više nego danas. Ovi podaci sugerišu da odsustvo porodičnog dijaloga o ekonomskim temama korelira sa nerazumijevanjem inflatornih pritisaka.

Analiza je pokazala da visina raspoloživih sredstava (džeparac) ne korelira sa znanjem o inflaciji. Učenici koji raspolažu sa iznosima preko 100 KM mjesečno pokazuju sličan nivo nerazumijevanja kao i oni sa nižim primanjima, što potvrđuje tezu da samo posjedovanje novca, bez

adekvatne edukacije, ne vodi ka pismenosti. Takođe, ispitanici koji se informišu primarno putem društvenih mreža (249 učenika) u 37% slučajeva biraju netačne opcije ili odgovor „ne znam“, što ukazuje na to da digitalni kanali ne nude sadržaje o osnovnim ekonomskim zakonitostima. Činjenica da je 40% učenika sa odličnim uspjehom odgovorilo netačno, birajući opciju „više nego danas“, ukazuje na to da obrazovni sistem fokus stavlja na teorijske definicije umjesto na funkcionalnu primjenu znanja. Slični rezultati u gradskim i seoskim sredinama sugerišu da je finansijska nepismenost sistemski izazov na nivou cijele populacije.

Percepcija finansijskog rizika i igara na sreću

Analiza odgovora na pitanje o identifikaciji najrizičnijeg modela ostvarivanja prihoda ukazuje na značajne deficite u procjeni ekonomskih opasnosti. Tačan odgovor, koji sportsko klađenje i kazino kategoriše kao najrizičnije, odabralo je 55,8% ispitanika (321 učenik). Iako je riječ o natpolovičnoj većini, podatak da 44,2% adolescenata ne prepoznaje kockanje kao primarni rizik ukazuje na visoku stopu normalizacije ovih aktivnosti. Posebno je indikativna inverzija u percepciji rizika kod 29,5% uzorka (170 učenika) koji kupovinu državnih obveznica, kao teorijski najsigurniji instrument, smatraju rizičnijom od igara na sreću.

Statistička obrada potvrđuje značajnu razliku u percepciji rizika s obzirom na pol. Dok 62% djevojaka identifikuje klađenje kao primarni rizik, kod muškog dijela uzorka taj procenat opada na 49%. Ovakva distribucija rezultata potvrđuje veću izloženost i desenzibilizaciju muškaraca na rizike koje nose kladionice. Činjenica da 34% ispitanika muškog pola percipira državne obveznice rizičnijim od kazina sugeriše da je unutar ove demografske grupe kockanje integrisano kao legitimna ekonomska aktivnost.

Nalazi ponovo potvrđuju korelaciju između nivoa znanja i porodične socijalizacije. Od 152 ispitanika koji u porodici redovno razgovaraju o ekonomskim temama, njih 150 (98,7%) tačno je identifikovalo najveći rizik. Nasuprot tome, kod učenika koji se primarno informišu putem društvenih mreža (249 ispitanika), uočena je značajna distorzija u procjeni; njih 67% smatra državne obveznice najrizičnijim instrumentom. Ovi podaci sugerišu da neformalni digitalni kanali i vršnjačke grupe direktno utiču na formiranje pogrešnih stavova o sigurnosti špekulativnih aktivnosti u odnosu na legalne investicije.

Analiza džeparca otkriva specifičan trend: učenici sa mjesečnim primanjima preko 100 KM rjeđe identifikuju klađenje kao primarni rizik u poređenju sa grupama koje raspolažu manjim iznosima. Disproporcija između raspoloživog kapitala i razumijevanja mehanizama gubitka predstavlja značajan faktor rizika za razvoj finansijske zavisnosti. Konačno, ujednačenost netačnih procjena kod učenika sa različitim školskim uspjehom (odlikaša i onih sa nedovoljnim uspjehom) potvrđuje da formalni obrazovni sistem ne tretira adekvatno specifične oblike finansijskih rizika i devijacija.

Razumijevanje diversifikacije rizika

Na pitanje „Šta znači kada se kaže da je neki finansijski proizvod “diverzifikovan”?” ponuđeni odgovorisu bili „Da je sav novac uložen u jednu, najsigurniju stvar.”, „Da je novac raspoređen na više različitih ulaganja”, „“Da je novac podignut u kešu i sakriven” i „Ne znam”. Svega 39% (225 ispitanika) razumije da diversifikacija podrazumijeva raspoređivanje novca radi smanjenja rizika. Najveći broj ispitanika, njih 263 (45,7%), vjeruje da diversifikacija znači ulaganje „svega u jednu, najsigurniju stvar”. Ovo je logička greška koja ukazuje na to da adolescenti ne razumiju osnovnu poslovicu o „ne držanju svih jaja u jednoj korpi”. Ovakvo razmišljanje ih čini ekstremno ranjivim u

svijetu, gdje ulaganje cjelokupne uštedevine u jedan projekat (ili jednu opkladu) često vodi do bankrota.

Analiza prema polu potvrđuje ranije uočenu tendenciju: ispitanice su ostvarile viši nivo tačnosti (46,8% unutar pola), dok je kod muškaraca taj procenat iznosio 30,7%. U pogledu tipa obrazovanja, uočena je ujednačenost u pogrešnim odgovorima; značajan broj učenika srednjih stručnih škola, ali i 44% gimnazijalaca, preferira strategiju koncentrisanog uloga u jedan instrument. Ovi podaci sugerišu da formalno obrazovanje ne nudi adekvatne kompetencije u oblasti diversifikacije portfolija. Specifična grupa od 9,4% ispitanika interpretira diversifikaciju kao povlačenje gotovine iz sistema, što ukazuje na elementarno nerazumijevanje terminologije ili izraženo nepovjerenje u finansijske institucije.

Uticaj porodičnog dijaloga ostaje dominantna varijabla. Čak 92% ispitanika (140 od 152) koji o ekonomskim temama redovno razgovaraju sa roditeljima, dalo je tačan odgovor. Nasuprot tome, u grupi koja se primarno informiše putem digitalnih platformi, većina preferira opciju koncentrisanog uloga. Rezultati sugerišu da neformalni digitalni kanali često promovišu agresivne investicione strategije usmjerene na pojedinačne proizvode, zanemarujući koncept balansiranog portfolija.

Nerazumijevanje principa diversifikacije ima direktne implikacije na sklonost ka igrama na sreću. Ukoliko adolescent investicionu sigurnost poistovjećuje sa ulaganjem cjelokupnih sredstava u jedan ishod, takva logika se direktno projektuje na ponašanje u kladionicama, povećavajući rizik od akumulacije gubitaka. Nalaz da 60 odličnih učenika netačno definiše diversifikaciju potvrđuje diskrepanciju između teorijskog uspjeha u školi i praktične primjene ekonomskih zakona. Odsustvo razumijevanja disperzije rizika u ovoj životnoj dobi može rezultirati dugoročnom nesposobnošću za efikasno upravljanje imovinom i planiranje štednje u odraslom dobu.

Razumijevanje cijene zaduživanja i kamate

Pitanje koje se direktno tiče potrošačkog ponašanja odnosilo se na identifikaciju troška pri kupovini robe na rate (ukupna cijena veća za 150 KM u odnosu na gotovinsko plaćanje). Tačan odgovor (trošak kamate) odabralo je 59,8% ispitanika (344 učenika). Iako je ovo procentualno najuspješniji rezultat u testu, nalaz da 39,6% ispitanika (228 učenika) taj višak percipira kao „bonus za prodavca“ ukazuje na nerazumijevanje cijene kapitala kroz vrijeme. Ovakva percepcija sugeriše da značajan dio mladih trošak zaduživanja interpretira kao trgovačku proviziju, a ne kao cijenu iznajmljenog novca.

U pogledu obrazovnog profila, učenici srednjih stručnih škola pokazali su viši stepen prepoznavanja kamate (61%) u odnosu na gimnazijalce (60%) i učenike zanatskih škola (55%). Analiza prema polnoj strukturi potvrđuje prethodne trendove; djevojke su u 64% slučajeva precizno identifikovale bankarski trošak, dok je kod muškaraca taj procenat iznosio 55%. Veća učestalost odgovora „bonus za prodavca“ kod muškog dijela uzorka (44%) može ukazivati na veću izloženost marketinškim strategijama za tehničku robu, gdje se stvarni troškovi finansiranja često sekundarno pozicioniraju u odnosu na prodajne benefite.

Statistički podaci ponovo naglašavaju značaj porodične socijalizacije. Od 152 ispitanika koji o finansijskim temama razgovaraju sa roditeljima, njih 141 (92,7%) ispravno definiše kamatu. Kod grupe koja se informiše isključivo putem digitalnih platformi (249 ispitanika), procenat tačnih odgovora opada na 61%, uz visoku zastupljenost (38%) onih koji trošak zaduživanja doživljavaju subjektivno, a ne kao ekonomsku kategoriju.

Učenici sa mjesečnim primanjima preko 100 KM u 64% slučajeva prepoznaju kamatu, što predstavlja pozitivno odstupanje u odnosu na prosjek. Ipak, nedostatak suštinskog razumijevanja funkcije bankarske naknade kod značajnog dijela ove grupe stvara rizik od buduće prezaduženosti kroz nekritičko prihvatanje potrošačkih kredita.

Rezultati ukazuju na to da adolescenti otežano prave razliku između prodajne marže i kamatne stope, što umanjuje njihovu sposobnost poređenja različitih finansijskih ponuda. Činjenica da 32,6% ispitanika sa odličnim uspjehom (46 učenika) ne prepoznaje kamatu u strukturi cijene, dodatno potvrđuje diskrepanciju između akademskog rezultata i praktične ekonomske pismenosti.

Razumijevanje platnih instrumenata i duga

Analiza poznavanja osnovne razlike između debitnih i kreditnih kartica pokazuje da 54,4% ispitanika (313 učenika) ispravno identifikuje debitnu karticu kao instrument za trošenje sopstvenih sredstava, a kreditnu kao instrument zaduživanja. Nalaz da 30,3% uzorka (174 učenika) smatra da između navedenih instrumenata ne postoji funkcionalna razlika, ukazuje na visok rizik od buduće prezaduženosti. Percepcija kreditne kartice kao neiscrpnog izvora likvidnosti, umjesto kao duga sa pripadajućim troškom, predstavlja bazični deficit u razumijevanju ličnih finansija.

Ponovo je uočena polna diskrepancija u korist ženskog dijela uzorka (61% tačnih odgovora nasuprot 47% kod muškaraca). U pogledu obrazovnih profila, učenici srednjih stručnih škola pokazuju najviši stepen tačnosti (56%), dok je kod učenika zanatskih škola procenat onih koji ne prave razliku između sopstvenog i pozajmljenog novca iznosio 39%. Ovi podaci sugerišu da u zanatskim školama, čiji polaznici nerijetko najranije stupaju na tržište rada, postoji izražen nedostatak edukacije o bankarskim proizvodima.

Uticaj porodične komunikacije na ovaj segment znanja je statistički dominantan. Od 152 ispitanika koji u porodici redovno učestvuju u ekonomskim dijalozima, njih 95,4% tačno definiše razliku između kartica. Nasuprot tome, kod ispitanika koji se informišu isključivo putem digitalnih platformi (249 učenika), 40% njih tvrdi da su u pitanju sinonimi. Ovakav rezultat ukazuje na to da neregulisan digitalni sadržaj generiše površno razumijevanje finansijskih instrumenata, što u realnom ekonomskom kontekstu može rezultirati akumulacijom duga.

Ispitanici koji raspolažu sa mjesečnim iznosom preko 100 KM pokazuju iznadprosječnu tačnost (56%), što se može povezati sa češćom upotrebom debitnih računa prilagođenih mladima. Međutim, podatak da 28% učenika iz ove grupe i dalje ne uočava razliku, potvrđuje da posjedovanje finansijskog instrumenta nije garancija razumijevanja mehanizma njegovog funkcionisanja. Nerazumijevanje porijekla kapitala i pripadajućih kamatnih stopa kod kreditnih kartica predstavlja preduslov za finansijsku nestabilnost i potencijalna socijalno neprilagođena ponašanja uzrokovana gubicima. Nalaz da 25,5% odličnih učenika ne pravi razliku između duga i sopstvenih sredstava potvrđuje neophodnost uvođenja finansijske edukacije kao posebnog modula, bez obzira na opšti akademski uspjeh učenika.

Poznavanje poreskog sistema u kontekstu igara na sreću

Analizu odgovora na pitanje “Da li se dobici na nagradnim igrama ili u kladionicama zakonski oporezuju u našoj zemlji?” pokazuje da adolescenti imaju iskrivljenu sliku o ekonomskom sistemu. Ovo pitanje direktno spaja opšte znanje sa temom igara na sreću, koja je centralna za tezu o socijalno neprilagođenom ponašanju. Svega 34,2% (197 ispitanika) dalo je tačan odgovor (Da), potvrđujući da su dobici na nagradnim igrama i u kladionicama oporezivi. Ostalih 65,8% adolescenata živi u zabludi da je novac dobijen na sreću „čist” od obaveza prema zajednici. Posebno je indikativno da čak 174 učenika (30,3%) vjeruje u potpuno nerealnu opciju da se oporezuju samo dobici veći od milion KM. Ovakva percepcija stvara mit o „lakom i čistom novcu”, što je psihološka podloga za razvoj zavisnosti od kockanja.

Ovdje uočavamo najdrastičniju razliku do sada. Čak 41% muškaraca eksplicitno tvrdi da se dobici ne oporezuju (odgovor „Ne”), a dodatnih 34% vjeruje u mit o milionskom pragu. To znači da

svega 25% mladića u BiH zna da država uzima dio dobitka. Kod djevojaka je svijest o porezima znatno viša (43% tačnih odgovora).

Podaci ponovo dokazuju da škola i mediji ne rade svoj posao. Od 152 ispitanika koji u porodici redovno razgovaraju o novcu, njih 141 (92,7%) zna da postoji porez na dobitak. S druge strane, kod učenika koji se informišu putem društvenih mreža (249 ispitanika), vlada potpuni značajan nedostatak informacija: preko 50% njih tvrdi da poreza nema, dok 34% vjeruje u prag od milion KM. Ovo potvrđuje da TikTok i YouTube sadržaji, koji često promovišu dobitne listiće, svjesno ili nesvjesno prećutkuju poreske obaveze, kreirajući kod mladih lažnu sliku o isplativosti kockanja.

Vrsta škole i akademski uspjeh nisu se pokazali kao značajni faktori informisanosti u ovom domenu. Učenici srednjih stručnih škola, bez obzira na usmjerenje, u svega 35% slučajeva poznaju poreske propise. Podatak da značajan broj učenika sa odličnim uspjehom ne poznaje osnovne fiskalne obaveze sopstvene države ukazuje na to da formalni obrazovni sistem ne nudi elementarna znanja o javnim finansijama. Percepcija dobitka kao prihoda „izvan sistema“, bez obzira na geografsku lokaciju ispitanika, predstavlja faktor rizika koji podstiče ulaganje ličnih sredstava u špekulativne aktivnosti i doprinosi razvoju socijalno neprilagođenog ponašanja.

Razumijevanje rizika bankrota i gubitka uloga kao investicionog rizika

Analiza odgovora na pitanje o posljedicama stečaja kompanije na uloženi kapital ključna je za procjenu svjesnosti o investicionom riziku. Dok prethodna pitanja tretiraju bankarske proizvode, ovo pitanje testira razumijevanje činjenice da tržište kapitala ne nudi apsolutnu sigurnost uloga. Tačan odgovor, koji podrazumijeva vjerovatni gubitak većeg dijela ili cjelokupnog uloga, odabralo je 48,1% ispitanika (277 učenika). Nalaz da 51,9% uzorka vjeruje u postojanje nepostojećih zaštitnih mehanizama ukazuje na značajan deficit u percepciji tržišnih realnosti. Posebno je indikativno da 29,9% ispitanika (172 učenika) očekuje automatski prenos sredstava na drugu kompaniju, dok 19,6% (113 učenika) računa na državnu intervenciju u svrhu povrata cjelokupnog uloga. Ovakva percepcija generiše nerealna očekivanja o sigurnosti, što predstavlja rizik za ulazak u visokorizične spekulativne investicije bez adekvatne analize.

Polna distribucija rezultata pokazuje da ispitanice imaju realniji pristup investicionom riziku, sa 54,5% tačnih odgovora, dok je kod muškaraca taj procenat iznosio 41,3%. Podatak da 23,5% muškog uzorka vjeruje u državne garancije za privatne dionice ukazuje na nerazumijevanje razlike između osigurane štednje u bankama i ulaganja u korporativne hartije od vrijednosti.

Korelacija sa porodičnom socijalizacijom ostaje dominantna varijabla; 90,8% ispitanika (138 od 152) koji redovno učestvuju u ekonomskim dijalozima u porodici tačno identifikuje rizik od potpunog gubitka. Nasuprot tome, kod učenika koji se primarno informišu putem digitalnih platformi (249 ispitanika), više od 60% njih očekuje državnu pomoć ili automatski prenos sredstava. Rezultati sugerišu da neformalni digitalni kanali često prezentuju investiranje kao aktivnost bez inherentnog rizika bankrota.

U pogledu obrazovnog profila, nisu uočene značajne razlike između učenika ekonomskih i tehničkih škola (48,6% tačnosti) u odnosu na gimnazijalce (50,4%). Zanimljiv nalaz predstavlja ujednačenost rezultata ispitanika sa nedovoljnim uspjehom (39%) i onih sa odličnim uspjehom (49%), što potvrđuje da svjesnost o investicionom riziku nije isključivo korelirana sa akademskim postignućima. Vjerovanje u državnu zaštitu privatnih investicija kod 20% uzorka ukazuje na odsustvo percepcije lične odgovornosti za finansijske odluke, što je faktor rizika kod ulaganja u neregulisanu imovinu poput kriptovaluta. Interpretacija stečaja kao „prenosa sredstava“ kod 30% ispitanika potvrđuje duboko nerazumijevanje likvidacije subjekta, što povećava vjerovatnoću agresivnog investicionog ponašanja. Rezultati ukazuju na to da polovina srednjoškolaca nema razvijenu svijest o

tržišnom gubitku, što nalaže hitnu potrebu za praktičnom edukacijom o rizicima radi prevencije buduće socijalne frustracije i ekonomskih gubitaka.

Razumijevanje definicije budžeta

Analiza odgovora na pitanje o definiciji budžeta predstavlja specifičan izuzetak u istraživanju, s obzirom na to da su ispitanici u ovom segmentu pokazali najviši nivo teorijske informisanosti. Tačan odgovor, koji budžet definiše kao „plan prihoda i rashoda za određeni period“, prepoznalo je 93,6% ispitanika (538 učenika). Ovo je jedina kategorija u kojoj nisu uočene statistički značajne razlike s obzirom na pol, tip obrazovne ustanove ili geografsku lokaciju ispitanika. Ovako visok stepen usaglašenosti sugeriše da je navedeni termin integrisan u korpus opšte informisanosti ili je adekvatno zastupljen u formalnim nastavnim planovima. Marginalna grupa od 5% ispitanika (29 učenika) budžet percipira isključivo kao spisak planiranih nabavki, što ukazuje na naglašen potrošački pristup uz zanemarivanje prihodovne strane i ograničenosti resursa.

Međutim, visok procenat tačnih definicija ne korelira sa praktičnom primjenom budžetiranja u svakodnevnom životu. Uporedna analiza podataka pokazuje značajan jaz između poznavanja teorijskog koncepta i njegove implementacije; podsjećamo da 72% ispitanika rijetko učestvuje u porodičnim razgovorima o troškovima, što ukazuje na to da je znanje o budžetu primarno deklarativnog karaktera. Čak i kod grupe koja se informiše isključivo putem digitalnih platformi (249 ispitanika), procenat tačnih odgovora iznosi visokih 88%.

Ovi nalazi potvrđuju da je pojam budžeta široko prisutan u javnom diskursu, ali na nivou koji ne podrazumijeva nužno finansijsku disciplinu ili vještinu upravljanja ličnim sredstvima. Diskrepancija između poznavanja definicije budžeta i nerazumijevanja bazičnih ekonomskih procesa (poput inflacije ili diversifikacije rizika) dokazuje da formalno obrazovanje nudi terminološku osnovu, ali ne i funkcionalnu pismenost neophodnu za donošenje racionalnih finansijskih odluka.

Percepcija mikrokreditnih i kratkoročnih pozajmica

Analiza odgovora na pitanje o prirodi „brzih“ ili mikrokredita ukazuje na to da velika većina adolescenata prepoznaje inherentne rizike ovih instrumenata. Tačno 88,8% ispitanika (511 učenika) ispravno identifikuje da ovi krediti nose visoke kamatne stope i značajne troškove obrade. Visok stepen tačnosti u ovom segmentu može se pripisati dominantnom negativnom narativu u javnom prostoru, ali i iskustvima unutar neposrednog socijalnog okruženja ispitanika. Ipak, pažnju analitičara privlači grupa od 10% ispitanika (57 učenika) koja smatra da su navedena sredstva bespovratna.

Iako je posmatrani uzorak od 57 učenika numerički manji, on je statistički značajan u kontekstu procjene socijalnog rizika. Percepcija komercijalnih kreditnih proizvoda kao bespovratnih sredstava ukazuje na duboko nerazumijevanje obligacionih odnosa i funkcionisanja finansijskog sistema. Ova grupa ispitanika predstavlja kategoriju koja je najizloženija rizicima prevara i neformalnog tržišta novca. Karakteristično je da se u ovoj grupi nalaze i učenici sa odličnim uspjehom (18 učenika) i gimnazijalci (12 učenika), što potvrđuje da kognitivna pristrasnost o dostupnosti „lakog novca“ nije isključivo korelirana sa nivoom formalnog obrazovanja.

Rezultati su ujednačeni po demografskim osnovama, uz blagu polnu diskrepanciju; kod muškaraca je procenat onih koji vjeruju u bespovratnu prirodu ovih sredstava nešto viši (11,2%) u odnosu na djevojke (8,7%). Ovakav nalaz može se povezati sa izraženijom sklonošću muškog dijela uzorka ka iracionalnom preuzimanju rizika radi brzog obezbjeđivanja likvidnosti za potrošnju ili igre na sreću. Najniža stopa pogrešnih interpretacija zabilježena je kod ispitanika koji se informišu putem porodičnih i neposrednih društvenih kontakata. Nasuprot tome, kod adolescenata koji se oslanjaju isključivo na digitalne platforme, uočena je najveća učestalost nerealnih očekivanja. To ukazuje na

činjenicu da digitalni marketinški kanali često zamagljuju razliku između kredita i bonusa, što doprinosi formiranju pogrešnih finansijskih stavova kod mladih.

Diskusija

Rezultati istraživanja ukazuju na prisustvo „paradoksa deklarativne pismenosti“. Dok adolescenti u Bosni i Hercegovini pokazuju visoku stopu prepoznavanja osnovnih definicija, poput budžeta (93,6%) ili troškova mikrokredita (88,8%), sposobnost primjene tih koncepata u realnim scenarijima je na niskom nivou. Dobijeni nalazi potvrđuju da obrazovni sistem uspješno prenosi terminološke definicije, ali ne razvija vještine upravljanja rizikom. Podatak da 40% učenika sa odličnim uspjehom ne razumije uticaj inflacije na kupovnu moć novca dokazuje da akademska izvrsnost u trenutnom sistemu nije ekvivalent funkcionalnoj ekonomskoj inteligenciji. Nepostojanje korelacije između naučenog pojma i svakodnevnog ponašanja stvara privid kompetentnosti, što umanjuje oprez adolescenata u situacijama stvarnog finansijskog rizika.

Poseban segment istraživanja odnosi se na inverziju percepcije rizika. Činjenica da značajan broj ispitanika rad putem omladinskih zadruga ili kupovinu državnih obveznica percipira rizičnijim aktivnostima od sportskog klađenja, ukazuje na duboku distorziju vrijednosnog sistema. Percepcija klađenja kao „modela zarade“, umjesto kao igre na sreću sa negativnim matematičkim očekivanjem, direktna je posljedica agresivnog marketinga i normalizacije kockanja unutar vršnjačkih grupa. Ovakva kognitivna pristrasnost predstavlja bazični faktor rizika za razvoj socijalno neprilagođenog ponašanja i potencijalne zavisnosti.

Nalazi o stečaju privrednih društava i oporezivanju dobitaka otkrivaju nerazumijevanje fiskalnog sistema i lične odgovornosti. Značajan dio ispitanika ispoljava paternalistička očekivanja, vjerujući da država garantuje za privatne investicije, dok većina ne poznaje poreski tretman dobitaka u kladionicama. Ovakva netransparentnost poreza i rizika gubitka kreira iluziju o profitabilnosti izvan institucionalnog okvira. Odsustvo svjesnosti o nepovratnosti uloga u slučaju bankrota čini mlade osobe ranjivim na spekulativne šeme, poput neregulisane trgovine kripto-imovinom, gdje se očekuje zaštita sistema koja u realnosti ne postoji. Konačno, podaci o diversifikaciji i kreditnim karticama potvrđuju da adolescenti poistovjećuju sigurnost sa koncentracijom rizika. Preferencija strategije koncentrisanog uloga kod 45% ispitanika direktno korelira sa sklonošću ka igrama na sreću. Bez sistemske edukacije usmjerene na demistifikaciju ovih koncepata, mladi ostaju izloženi finansijskoj eksploataciji, što dugoročno ugrožava ličnu ekonomsku sigurnost i širu društvenu stabilnost.

Zaključak

Istraživanje pokazuje sliku generacije koja teorijski prepoznaje opasnost (kao što prepoznaju i definiciju budžeta), ali u praktičnim primjerima (kao što su inflacija ili bankrot) pokazuje ozbiljne nedostatke u logičkom zaključivanju. Dalje, potvrdilo je dubokog jaza između teoretskog prepoznavanja ekonomskih pojmova i njihove funkcionalne primjene. Iako učenici bez poteškoća definišu budžet ili prepoznaju skupoću mikrokredita, većina njih ne razumije mehanizme zaštite od inflacije niti značaj diversifikacije ulaganja. Najkritičniji nalaz istraživanja predstavlja normalizacija sportskog klađenja koje značajan broj adolescenata ne doživljava kao primarni finansijski rizik. Rezultati ukazuju na to da porodična komunikacija predstavlja najsnažniji faktor zaštite dok su društvene mreže glavni izvor dezinformacija koje pothranjuju iluzije o brzoj zaradi bez poreza i rizika.

Glavna ograničenja ovog rada ogledaju se u subjektivnosti samoevaluacije ispitanika jer postoji rizik da su davali društveno poželjne odgovore kako bi se prikazali informisanijim nego što zaista jesu. Korištenje online ankete i prigodnog uzorka može rezultovati većim učešćem digitalno pismenijih učenika iz urbanih sredina dok su ruralni predjeli ostali djelimično zapostavljeni. Osim toga

treba uzeti u obzir da je prikupljanje podataka u januaru moglo uticati na trenutnu percepciju važnosti budžeta zbog prazničnog perioda povećane potrošnje koji mu je prethodio.Na osnovu utvrđenih nedostataka u znanju mladih predlaže se uvođenje praktičnih modula u obrazovni sistem koji bi se fokusirali na simulacije stvarnih situacija umjesto na puko učenje definicija. Neophodno je pooštriti zakonske okvire za oglašavanje kladionica i mikrokreditnih organizacija u digitalnim medijima koje mladi svakodnevno koriste. Poseban fokus treba staviti na edukaciju roditelja kako bi se podstakao otvoren razgovor o troškovima života i opasnostima koje nosi nerazumno zaduživanje ili traženje brze zarade kroz igre na sreću. Buduće studije bi trebale produbiti razumijevanje ove problematike kroz longitudinalna istraživanja koja bi pratila iste grupe učenika nakon stupanja na tržište rada. Potrebno je sprovesti i dubinske intervjue sa ispitanicima koji pokazuju ekstremnu sklonost ka riziku radi otkrivanja psiholoških korijena takvih zabluda. Komparativna analiza sa vršnjacima iz zemalja koje već imaju integrisanu finansijsku edukaciju pomogla bi u identifikovanju najboljih modela za hitnu reformu domaćeg obrazovnog sistema.

Literatura:

1. Anghel, M. S., & Pochea, M. M. (2025). Financial literacy and financial well-being: Empirical evidence from Romania. *Borsa Istanbul Review*, 100776. https://doi.org/10.1016/j.bir.2025.100776
2. Bai, Z., Wang, P., & Zhang, H. (2024). When uncertainties matter: the causal effect of cryptocurrency investment on retirement hardship withdrawals. *Finance Research Letters*, *67*, 105952. https://doi.org/10.1016/j.frl.2024.105952
3. CFPB, C. (2017). Financial well-being in America. *Recuperado em*, *30*, 201.
4. Gathergood, J. (2012). Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. Journal of economic psychology, 33(3), 590-602. https://doi.org/10.1016/j.joep.2011.11.006
5. Grohmann, A. (2018). Financial literacy and financial behavior: Evidence from the emerging Asian middle class. *Pacific-Basin Finance Journal*, *48*, 129-143. https://doi.org/10.1016/j.pacfin.2018.01.007
6. Grujić, M., & Poljašević, J. (2024). Capital structure determinants of listed private and state companies: Evidence and lessons from Bosnia and Herzegovina. *Review of Innovation and Competitiveness: A Journal of Economic and Social Research*, *9*(1), 7-29. doi: https://doi.org/10.32728/ric.2023.91/1
7. Grujić, M., & Šikman, M. (2020). Certain manifestation forms and proving money laundering in the emerging market. *Acta Economica*, *18*(32), 175-201. DOI: https://doi.org/10.7251/ACE2032175G
8. Hasler, A., Lusardi, A., Yagnik, N., & Yakoboski, P. (2023). Resilience and wellbeing in the midst of the COVID-19 pandemic: The role of financial literacy. *Journal of Accounting and Public Policy*, *42*(2), 107079. doi: 10.1016/j.jaccpubpol.2023.107079
9. Hsu, Y. L. (2022). Financial advice seeking and behavioral bias. *Finance Research Letters*, *46*, 102505. https://doi.org/10.1016/j.frl.2021.102505
10. Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *Journal of consumer affairs*, *44*(2), 296-316. https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x
11. Janković, Ž., Grujić, M., Radosavac, A., Momčilović, O. Wendling, I. (2025). Theoretical concepts of financial literacy in the 21st century. Akademski pregled 8 (2), 328-335 DOI: 10.7251/AP2502328J
12. Kaiser, T., Lusardi, A., Menkhoff, L., & Urban, C. (2022). Financial education affects financial knowledge and downstream behaviors. *Journal of Financial Economics*, *145*(2), 255-272. https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2021.09.022
13. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). Financial literacy around the world: An overview. *Journal of Pension Economics & Finance*, *10*(4), 497-508. doi:10.1017/S1474747211000448

14. Nationalbank, O. O. (2021). OeNB Euro Survey: A survey on the use of the euro in Central, Eastern and Southeastern Europe. *Vienna: Oesterreichische Nationalbank*.
15. OECD (2018). *The future of education and skills: Education 2030*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
16. Poljašević, J., & Grujić, M. (2020). Analysis of public enterprises in the Republic of Srpska and assessment of their financial risk. *Zbornik Radova Ekonomskog Fakulteta u Istočnom Sarajevu*, (21), 37-49. DOI: 10.7251/ZREFIS2021037P
17. Potrich, A. C. G., Vieira, K. M., & Kirch, G. (2015). Determinants of financial literacy: Analysis of the influence of socioeconomic and demographic variables. *Revista Contabilidade & Finanças*, *26*, 362-377. DOI: 10.1590/1808-057x201501040
18. Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of consumer affairs*, *44*(2), 276-295. https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x
19. Rodriguez-Correa, J., et al. (2025). Financial literacy and investment behavior: A contemporary review. *Journal of Financial Education* (In Press). DOI: 10.25215/2455/1002041

FUNCTIONAL FINANCIAL ILLITERATION AS A RISK FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIALLY MALADAPTABLE BEHAVIOR IN ADOLESCENTS

Prof. dr Miloš Grujić
University of Business Studies, Banja Luka - Faculty of Business and Financial Studies

Summary

Modern society poses complex financial challenges to adolescents, while formal education often does not follow these processes. The paper analyzes the level of financial literacy among high school students aged 15 to 18 and examines the connection between the lack of basic economic knowledge and risky forms of behavior. The research focuses on „functional illiteracy", that is, the (in)ability of young people to understand the real value of money, borrowing mechanisms and long-term consequences of financial decisions. In the theoretical part, the paper sheds light on the connection between a low level of knowledge and a tendency towards games of chance, betting and unrealistic promises of quick money, which represents a specific form of social deviation. Empirical research was conducted by testing knowledge on a sample of high school students, covering the areas of inflation, interest rates and budget management. The results indicate that adolescents overestimate their own abilities, while in practice they show a high degree of misunderstanding of risk. The paper argues that financial illiteracy is not only an economic, but also a significant pedagogical and social problem. The research points to the importance of the family and the education system in the process of financial socialization. Finally, the conclusion offers guidelines for preventive action through the introduction of practical financial education, which would reduce the vulnerability of young people and prevent them from entering risk zones associated with financial risky behavior and debt.

Keywords: *financial literacy, risk factors, financial socialization, price of debt, interest rate risk, investment risk management, capital market*